

Zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji

NEDELJKA N. ŽIVKOVIĆ, Beogradska poslovna škola,
Visoka škola strukovnih studija, Beograd
DANICA M. LEČIĆ-CVETKOVIĆ, Univerzitet u Beogradu,
Fakultet organizacionih nauka, Beograd

Stručni rad
UDC: 658.5(497.11)
005:338.46(497.11)
DOI: 10.5937/tehnika1901135Z

Ovaj rad prikazuje značaj i zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga u oblasti visokog obrazovanja na fakultetima i visokim školama u Republici Srbiji na osnovu rezultata istraživanja o zastupljenosti izučavanja ove predmetne oblasti. Istraživanje je sprovedeno uvidom u bazu podataka (kartone) predmeta kao i „knjige“ predmeta visokoškolskih ustanova u Republici Srbiji. Uzorak istraživanja obuhvatio je 22 fakulteta i 23 visoke škole čiji je osnivač Republika Srbija. Poboljšanje konkurentnosti preduzeća proizilazi iz primene savremenog upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga. Visokoškolske ustanove, edukacijom studenata, mogu da daju značajan doprinos savremenom upravljanju proizvodnjom i pružanjem usluga.

Ključne reči: upravljanje proizvodnjom, pružanje usluga, visoko obrazovanje, visokoškolske ustanove, istraživanje, Republika Srbija

1. UVOD

Izučavanje oblasti upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga, teoretskog i praktičnog dela u oblasti visokog obrazovanja ima za cilj sticanje znanja i veština studenata kao budućih organizatora, stratega ili projekatana, i očekivano obezbeđuje ostvarivanje boljih poslovnih rezultata. Sistem revitalizovanja privrede Republike Srbije ima prostora za mnoge teme, a posebno one iz Operacionog menadžmenta koje se tiču upravljanjem preduzećima iz proizvodne/uslužne delatnosti [1].

Upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga je značajan segment tržišne privrede jedne zemlje i prisutan je u svakom preduzeću. Način postavljanja proizvodnih strategija direktno utiče na poslovni rezultat, kao krajnji cilj poslovnih aktivnosti. Strategija upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga, planiranje i kontrola ima za cilj da obezbedi struktuiran pristup donošenja važnih poslovnih odluka radi poboljšanja efikasnosti proizvodnje/pružanjem usluga i povećanja konkurentne prednosti. Visoko obrazovanje pruža zna-

čajan doprinos putem osposobljavanja stručnih kadrova za upravljanje procesom proizvodnje/pružanjem usluga u savremenim poslovnim sistemima. Za poboljšavanje privrede Republike Srbije kao i sam proces kvaliteta upravljanja poslovnim sistemima, značajno mesto zauzima fakultetsko kao i obrazovanje u oblasti visokog školstva. Analiza stanja kroz zastupljenost proučavanja upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga privrednih delatnosti u oblasti visokog obrazovanja prikazana je u ovom radu.

Predmet istraživanja je analiza postojećeg stanja zastupljenosti izučavanja upravljanja poslovnim sistemima kao i kvalitet upravljanja. U tom smislu, na primeru četiri državna univerziteta u Republici Srbiji (Beograd, Novi Sad, Niš i Kragujevac) i 23 visoke škole čiji je osnivač Republika Srbija za akademsku 2018/19. godinu prikazana je zastupljenost izučavanja upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga.

Cilj rada je da se uvidom u bazu podataka o predmetima prikaže pregled visokoškolskih institucija na kojima se izučava ova predmetna tematika. Takođe, cilj istraživanja je da se na primeru visokoškolskih ustanova prikaže pregled zastupljenosti visokoobrazovanih institucija na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga kao pretpostavka dovoljne edukacije za buduće nosioce funkcije upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga. Ovim istraživanjem nisu obuhvaćene visokoškolske ustanove na

Adresa autora: Nedeljka Živković, Beogradska poslovna škola, Visoka škola strukovnih studija, Beograd, Kraljice Marije 73

e-mail: nedeljka.zivkovic@bbs.edu.rs

Rad primljen: 15.12.2018.

Rad prihvaćen: 11.02.2019.

kojima se izučavaju oblasti – delatnosti od javnog interesa koje se finansiraju iz budžeta Republike Srbije (visokoškolske ustanove oblasti zdravstva, državne uprave kao i ostale oblasti koje nisu direktno u funkciji privrede). Uzorak istraživanja koji je analiziran obuhvatio je nazive predmeta studijskih programa na visokoškolskim ustanovama odnosno fakultetima za osnovne akademske studije (ne i za integrisane akademske studije) i u visokim školama za osnovne strukovne studije. Dužina trajanja studija na osnovnim akademskim studijama koje su bile predmet analize su četiri godine odnosno 8 semestara a za osnovne strukovne studije tri godine odnosno 6 semestara. Pristup podacima za analizu bio je omogućen isključivo uvidom u kartone predmeta studijskih programa. Takođe, pristup podacima preko Google pretraživača na osnovu ključnih reči nije korišćen jer nije moguće filtrirati podatke po poslednjoj akreditaciji za pojedine nivoe studija po studijskim programima, kako bi se izdvojili traženi podaci.

Sve visokoškolske ustanove nisu akreditovane u isto vreme (reakreditacija studijskih programa, vremensko trajanje akreditacije – 5 godina) i s tim u vezi studenti imaju pravo da završe studiranje po započetim studijama na pojedinim studijskim programima. Takođe, većina visokoškolskih ustanova nema pretraživač po kome bi se filtrirali traženi predmeti na osnovu ključnih reči po poslednjoj akreditaciji studijskih programa na prvom nivou studija, odnosno osnovnim akademskim studijama i osnovnim strukovnim studijama. Uvidom u kartone predmeta uočeno je da se većina traženih predmeta ponavlja više puta na različitim studijskim programima u okviru jedne visokoškolske ustanove.

Istraživanje je sprovedeno za broj istraživačkih predmeta ali ne i za broj ponavljanja u okviru različitih studijskih programa. Takođe, istraživački predmeti koji su izdvojeni za analizu su analizirani isključivo na osnovu naziva predmeta. Istraživanje nije sprovedeno na osnovu analize kurikuluma odnosno silabusa predmeta kako bi se stekla jasnija slika o „stvarnom“ izučavanju oblasti upravljanja proizvodnjom odnosno pružanjem usluga a ne samo pojedinim segmentima oblasti upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga (pravac budućih istraživanja). Istraživanje prikazano u ovom radu je sprovedeno u periodu jul-avgust 2018. godine, (revidirano januar-februar 2019.), u međuvremenu mnogi studijski programi su reakreditovani npr. Beogradska poslovna škola, Visoka škola strukovnih studija Blace itd. uz napomenu da su pojedine visokoškolske ustanove registrovane za više naučnih oblasti. Takođe, istraživanje je obuhvatilo samo istraživačku oblast upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga privrednih delatnosti za primarne delatnosti (uko-

liko je u pitanju upravljanje primenjenom proizvodnjom/pružanjem usluga) ne i za sekundarne oblasti. Prema tome, u radu su moguće varijable (nije izvršena analiza kurikuluma predmeta) koje se odnose na proizvodne sisteme, proizvodni inženjering, proizvodne tehnologije, organizacija procesa proizvodnje itd. jer se polazi od pretpostavke da bez planiranja, pripreme i organizacije proizvodnje nema upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga.

U skladu sa određenim predmetom i ciljem istraživanja, formulisana je sledeća hipoteza:

H(0): Na teritoriji Republike Srbije ima potrebe za unapređenjem kvaliteta upravljanja poslovnim sistemima, koji se može postići školovanjem mladih kadrova (studenata) na visokoškolskim ustanovama kroz izučavanje oblasti upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga.

2. ULOGA VISOKOG OBRAZOVANJA ZA UPRAVLJANJE PROIZVODNIM I USLUŽNIM POSLOVNIM SISTEMIMA PRIVREDE

Savremenu proizvodnju i pružanje usluga opredeljuje primena savremenih metoda upravljanja, savremenih fleksibilnih tehnologija i informacionih sistema [2]. Upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga kroz planiranje, organizaciju i kontrolu poslovnih procesa vrši se ostvarivanje najvažnijih strateških ciljeva preduzeća.

Savremeno upravljanje proizvodnjom/pružanje usluga mora biti podržano savremenim informacionim tehnologijama. Integracija znanja i kompetentnosti omogućava ostvarivanje projektovanih ciljeva organizacionih sistema. Upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga veoma je važno iz razloga što na taj način poslovni sistemi ostvaruju svoju konkurentsku prednost.

Veoma značajnu ulogu u ostvarivanju konkurentске prednosti imaju univerziteta, fakulteta i sve visokoškolske ustanove koje svojim nastavnim planovima i programima ili pojedinačnim predmetima usmeravaju i edukuju studente, kao buduće nosioce funkcija upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga. Od studenata kao budućih operativaca, očekuje se veliki doprinos na polju promocije i implementacije svih aktivnosti vezano za savremeni koncept upravljanja i konkretno rešavanje upravljačkih problema.

Visokostručni kadrovi sa stečenim i primenjenim znanjima treba da budu uključeni u proces donošenja odluka o bitnim pitanjima vezanim za upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga. U mnogim razvijenim zemljama sveta, američki i pre svega japanski sistem upravljanja proizvodnjom pokazuju u primeni izvanredne rezultate.

Oblast visokog obrazovanja je specifična oblast u javnom sektoru, koja studentima pruža multidisciplinarna znanja i veštine za primenu upravljačkih metoda upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga. Poslovni sistem, uspostavljanjem strategije, politike i ciljeva savremenog načina upravljanja proizvodnjom i uslugama uvažava koncept stalnog poboljšanja, smanjenja troškova uz povećanje efektivnosti i efikasnosti i vodi novom pristupu upravljanja proizvodnjom/uslugama koji doprinosi odlikama fleksibilne proizvodnje, visoke produktivnosti i ekonomičnosti što podrazumeva i visok kvalitet proizvoda i usluga.

U uslovima sve veće konkurencije na tržištu, potrebno je prevoditi očekivanja i potrebe kupca/korisnika u zahteve za proizvodima i uslugama, zatim redizajnirati postojeće proizvode/usluge, razviti nove proizvode/usluge itd. [3].

Privredna društva moraju uspostaviti mehanizme za proizvodnju proizvoda/pružanje usluga koje će zadovoljiti sva očekivanja kupca/korisnika. Očekivanje je da studenti, kao budući menadžeri i nosioci izvršnih funkcija rukovođenja, preko edukacije kroz visoko obrazovanje, daju najveći doprinos u tom pravcu budućeg razvoja.

3. ZNAČAJ UPRAVLJANJA PROIZVODNOM/PRUŽANJEM USLUGA ZA EKONOMSKI RAZVOJ

Efikasnost faktora upravljanja može se poboljšati znanjem menadžmenta, što znači da postoji određena korelacija između nadležnosti menadžmenta i učinka menadžmenta [4]. Koncept upravljačkih metoda i savremenog načina upravljanja je precizniji i značajniji za ekonomski razvoj, za razliku od tradicionalnog pojma preduzetništvo. Koliko će poslovni sistemi ostvariti svoje projektovane ciljeve u velikoj meri zavisi od proizvodnog menadžmenta.

Ekonomski razvoj zahteva efikasnu proizvodnju u skladu sa potrebama tržišta. Efikasno i efektivno upravljanje složenim proizvodnim sistemima zahteva uspostavljanje poslovne i razvojne politike preduzeća. U skladu sa [5], proces transformacije ulaza u izlaze naziva se proizvodnja i grafički se može predstaviti na slici 1.

Slika 1 - Proizvodnja kao transformacioni proces ulaza u izlaze.

4. ISTRAŽIVANJE ZASTUPLJENOSTI IZUČAVANJA OBLASTI UPRAVLJANJA PROIZVODNOM I PRUŽANJEM USLUGA

Polazeći od značaja potreba savremenog menadžmenta, kao savremenog upravljanja poslovnim sistemima, naučni cilj ovog rada je istraživanje u kom obimu je prisutna predmetna oblast upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga u visokoškolskim studijskim programima u Republici Srbiji. S obzirom da je svrha sistema trajan opstanak, ona se može obezbediti kroz stalno zadovoljavanje potreba okruženja [7]. Inovativnost upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga se izdvaja kao veoma važan činilac, jer treba pravovremeno i uspešno odgovoriti na sve izazove u poslovnim sistemima. Najveća odgovornost u domenu upravljanja leži na najvišem (top) menadžmentu poslovnih sistema. Globalno društvo zahteva da visokoškolske ustanove treba da pruže studentima, pored znanja i sofisticirane veštine, kroz interakciju između istraživanja i društveno-ekonomskog razvoja iz akademske zajednice u privredu. Iz takve perspektive „raditi više sa manje“ je sada imperativ koji karakteriše sve aktivnosti javnog i privatnog sektora [8].

Visoko obrazovanje je jedan od najvažnijih pokretača za ekonomski i tehnološki napredak. U nastavku rada biće predstavljen obim i zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom/pružanje usluga u oblasti visokog obrazovanja. Proizvodnja predstavlja najvažniju fazu u procesu društvene reprodukcije, zato što je ona osnova za funkcionisanje ostalih društvenih aktivnosti [2]. Za potrebe društva i široke potrošnje na tržištu se vrši kupovina i prodaja proizvoda/usluga. Osnovni cilj proizvodnje proizvoda/usluga je zadovoljavanje potreba društva u širem smislu, i kupaca/korisnika u užem smislu. Upravljanje proizvodnjom/uslugama zavisi od kompetencija visoko-stručnih kadrova. „Proizvodnja“ visoko-stručnih kadrova u oblasti visokog obrazovanja zauzima veoma značajno mesto za privredni razvoj.

U tabeli 1. dat je prikaz četiri najveća univerziteta u čijem sastavu je 22 fakulteta čiji je osnivač Republika Srbija, na kojima se izučava oblast upravljanje proizvodnjom/pružanje usluga po naučnim poljima u oblasti visokog obrazovanja.

Tabela 1. Broj fakulteta po naučnim oblastima u okviru kojih se izučava oblast upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga u Republici Srbiji

URS	BF	DH	TT
BG	7	1	7
NS	5	1	4
NI	4	1	3
KG	6	2	4
Σ	22	5	18

Legenda:

URS- Univerziteti u Republici Srbiji;

BF- Broj fakulteta u okviru Univerziteta;

DH- Broj fakulteta DH naučnog polja na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga;

TT- Broj fakulteta TT naučnog polja na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga.

U tabeli izdvaja se TT naučna oblast u kojoj je najviše zastupljeno izučavanje upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga u visokoškolskim ustanovama. Zbirna tabela obuhvatila je analizirane fakultete, kako bi se stekla jasnija slika o zastupljenosti izučavanja ove predmetne oblasti. U odnosu na fakultete TT naučne oblasti, prilično manja zastupljenost pripada DH naučnoj oblasti.

Tabela 2 i slika 2 prikazuju pojedinačnu zastupljenost izučavanja ove oblasti prema zastupljenosti predmeta na fakultetima.

Tabela 2. Zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga na fakultetima

U/F	UP	MPP	PP	UP/U	OP	PP/U	PS	Ukupno
U/BG	9	0	5	2	1	1	1	20
Ekof.	1	0	0	0	0	0	0	1
Mas. f.	0	0	0	0	1	0	0	1
Agrif.	1	0	4	0	0	0	0	5
T. f. Bor	0	0	0	1	0	0	0	1
Fon	0	0	0	1	0	1	1	3
S. f.	0	0	1	0	0	0	0	1
S.f.	7	0	0	0	0	0	0	7
U/NS	1	1	3	0	0	0	2	11
E. f.	0	0	3	0	0	0	0	3
Polj. f.	0	0	5	0	0	0	0	5
T. f.	0	1	1	0	0	0	1	3
Ftn.	0	0	0	0	0	0	1	1
U/NI	0	1	0	1	2	0	2	5
Ekn. f.	4	0	1	1	0	0	0	6
El. f.	0	1	0	0	1	0	0	2
Mas. f.	0	0	0	0	0	0	1	1
T. f.	0	0	0	0	1	0	0	1
U/KG	0	0	0	1	2	0	1	4
Hit. – Vb.	3	0	0	1	0	0	0	4
Fin.	0	0	0	0	0	0	1	1
Ftn.	0	0	0	0	1	0	0	1
M.f. Kv.	0	0	0	0	1	0	0	1

*Istraživanje obuhvata samo predmete iz primarnih oblasti (predmeti iz sekundarnih oblasti zbog heterogenosti nisu uzeti u analizu).

Legenda:

U/F - Univerziteti/Fakulteti

U-BG - Univerzitet u Beogradu

Ekof.- Ekonomski fakultet [9]

Mas. f. - Mašinski fakultet [10]

Agrif. - Poljoprivredni fakultet [11]

T. f. Bor - Tehnički fakultet u Boru [12]

Fon. – Fakultet organizacionih nauka [13] [14]

S. f.- Šumarski fakultet [15]

S. f. – Saobraćajni fakultet [16] [17] [18] [19]

U/NS - Univerzitet u Novom Sadu

E. f. - Ekonomski fakultet [20]

Polj. f. - Poljoprivredni fakultet [21] [22]

T. f. - Tehnološki fakultet u Novom Sadu [23] [24]

Ftn. - Fakultet tehničkih nauka [25]

U/NI - Univerzitet u Nišu

Ekn. f. - Ekonomski fakultet [26]

Mas. f. - Mašinski fakultet u Nišu [27]

T. f. - Tehnološki fakultet [28]

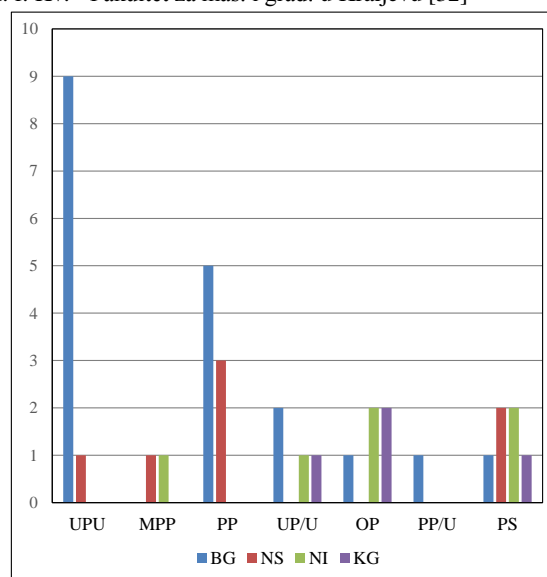
U/KG - Univerzitet u Kragujevcu

Hit-V.b. - Fakultet za hotel. i turizam, Vrnj. Banja [29]

Fin. - Fakultet inženjerskih nauka [30]

Ftn. - Fakultet tehničkih nauka u Čačku [31]

M. f. Kv. - Fakultet za maš. i građ. u Kraljevu [32]

Slika 2 - Grafički prikaz zastupljenosti izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga na fakultetima

Legenda:

UPU – Upravljanje primenjenim uslugama;

MPP – Menadžment proizvodnih procesa;

PP – Primenjena proizvodnja;

UP/U – Upravljanje proizvodnjom/uslugama;

OP – Organizacija proizvodnje;

PP/U – Planiranje proizvodnje/usluga;

PS – Proizvodni sistemi;

Tabela 2. i slika 2. o zastupljenosti izučavanja upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga predstavljaju prikaz isključivo prema primarnoj oblasti, (sekundarne

oblasti nisu bile predmet analize) i predstavljaju prikaz zastupljenosti konkretnih predmeta. Univerzitet u Beogradu, i to fakulteti TT naučne oblasti, dominiraju u odnosu na druge univerzitete u Republici Srbiji po zastupljenosti izučavanja istraživane predmetne oblasti. Saobraćajni fakultet dominira izučavanjem primenjenih oblasti pružanja usluga iz domena saobraćaja.

Poljoprivredni fakultet prednjači u zastupljenosti izučavanja upravljanja primenjenom proizvodnjom u poljoprivredi, kao npr. Menadžment hortikulture proizvodnje, Menadžment proizvodnje voća i povrća itd. Fakultet za hotelijerstvo i turizam izdvađa se po izučavanju oblasti turizma i ugostiteljstva. Na Fakultetu organizacionih nauka uočava se najveća zastupljenost predmeta iz oblasti Operacionog menadžmenta, zatim sledi Mašinski fakultet, Poljoprivredni fakultet i Tehnički fakultet u Boru itd. Na Šumarskom fakultetu takođe je izdvojena zastupljenost ove predmetne oblasti kao i na Ekonomskom fakultetu u Novom Sadu – Agrarna ekonomija. Na Ekonomskom fakultetu DH naučnog polja u Beogradu zabeležen je predmet Teorija proizvodnje i Menadžment turizma i hotelijerstva. Fakulteti TT naučne oblasti pri svim univerzitetima značajno dominiraju u odnosu na ostale fakultete. Pored opisa zastupljenosti predmeta iz oblasti upravljanja proizvodnjom i pružanja usluga na fakultetima u okviru Univerziteta u Republici Srbiji, sledi prikaz uzorka visokih škola strukovnih studija čiji je osnivač Republika Srbija, gde se takođe izučava ova oblast.

Za razliku od fakulteta koji su više orijentisani ka nauci i naučnim saznanjima i istraživanjima, na visokim školama strukovnih studija obezbeđuje se brži prelazak „iz nauke ka praksi i privredi“, s obzirom da

osnovne strukovne studije traju najviše VI semestara (III godine).

Kako strukovne škole nemaju pripadnost nekom od univerziteta, u tabeli 3. dat je prikaz visokih škola strukovnih studija na teritoriji grada Beograda i teritoriji Republike Srbije (bez grada Beograda) na kojima se izučava oblast upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga.

Tabela 3. Broj visokih strukovnih škola po naučnim oblastima na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga

VŠSS	DH	TT
Grad Beograd	3	6
Republika Srbija (bez grada Beograda)	4	10
Σ	7	16

Legenda:

VŠSS-Visoke škole strukovnih studija;

DH-Broj visokih škola DH naučnog polja na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga;

TT-Broj visokih škola TT naučnog polja na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga.

Svega tri škole strukovnih studija iz DH naučnog polja sa teritorije grada Beograda beleže zastupljenost izučavanja ove predmetne oblasti, odnosno ukupno sedam na teritoriji Republike Srbije. Veća zastupljenost uočava se kod visokih škola TT naučne oblasti. Po uzoru na Zemlje Evropske unije, visoko obrazovanje na strukovnim školama bi trebala da ima veću zastupljenost izučavanja ove predmetne oblasti kao i veću interakciju i povezanost sa privredom.

U tabeli 4. dat je pojedinačni prikaz analiziranih visokih škola po naučnim oblastima kako bi se izdvojila zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga.

Tabela 4. Zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga na visoko-školskim ustanovama

Visoke škole strukovnih studija	UU	UPU	O/PP	UPP	PI	PT	UP	Σ
DH naučna oblast	2	13	0	0	0	0	1	16
Beogradska poslovna škola [33]	0	3	0	0	0	0	0	3
Visoka poslovna škola Blace [34]	1	1	0	0	0	0	0	2
Visoka ekon. škola Peć u Leposaviću [35]	1	0	0	0	0	0	1	2
Visoka turistička škola Beograd [36]	0	5	0	0	0	0	0	5
Visoka hotelijerska škola Beograd [37]	0	3	0	0	0	0	0	3
Visoka poslovna škola Novi Sad [38]	0	1	0	0	0	0	0	1
Visoka poslovna škola Valjevo	0	0	0	0	0	0	0	0
TT naučna oblast	0	6	4	0	1	7	3	22
Visoka građevinsko-geodetska škola	0	0	0	0	0	0	0	0
Visoka železnička škola [39]	0	1	0	0	0	0	0	1
Visoka inženjerska škola	0	0	0	0	0	0	0	0
Visoka poljoprivredna škola Šabac [40] [41]	0	2	0	0	0	0	0	2
Visoka poljoprivredno-prehrambena škola u Prokuplju	0	0	2	0	0	1	0	3

Visoke škole strukovnih studija	UU	UPU	O/PP	UPP	PI	PT	UP	Σ
[42] [43] [44]								
Visoka škola strukovnih studija Užice [45]	0	1	0	0	0	0	0	1
Visoka tekstilna škola za dizajn, tehnologiju i menadžment Beograd [46]	0	0	0	0	0	0	1	1
Visoka tehnička mašinska škola Trstenik [47]	0	1	0	0	0	0	0	1
Visoka tehnička škola Zrenjanin	0	0	0	0	0	0	0	0
Visoka tehnička škola Kragujevac [48]	0	0	0	0	0	2	1	3
Visoka tehnička škola Niš [49] [50]	0	1	0	0	0	2	0	3
Visoka tehnička škola Novi Beograd [51]	0	0	2	0	1	0	0	3
Visoka tehnička škola Subotica [52] [53]	0	0	0	0	0	2	1	3
Visoka škola Aranđelovac	0	0	0	0	0	0	0	0
Beogradska Politehnika	0	0	0	0	0	0	0	0
Visoka škola elektroteh. i računarstva [54]	0	0	0	0	0	0	1	1

*Istraživanje je obuhvatilo samo predmete iz primarnih oblasti, predmeti iz sekundarnih oblasti nisu obuhvaćeni analizom.

Legenda: UU-Upravljanje uslugama; UPU – Upravljanje primenjenim uslugama; OP/P-Organizacija primenjene proizvodnje; UPP-Upravljanje primenjenom proizvodnjom; PI-Proizvodni inženjering; PT-Proizvodne tehnologije; UP-Upravljanje proizvodnjom.

Visoke škole strukovnih studija TT naučne oblasti znatno dominiraju u odnosu na škole DH naučnog polja. Prema analizi, visoke škole strukovnih studija profilisane poljoprivredom kao i visoke tehničke škole izdvajaju se po zastupljenosti izučavanja upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga. Izdvajanjem ovih poljoprivrednih i tehničkih škola stiče se utisak da su škole poput (Visoke tehničke škole u Subotici, Visoke tehničke škole u Kragujevcu, Visoke poljoprivredno-prehrambene škole u Prokuplju, Visoke poljoprivredne škole u Šapcu...) usaglasile studijske programe za potrebama tržišta što se tiče upravljanja primenjenim uslugama, što je dobar put ka uspehu i prelasku u privredu. Ukoliko se izvrši uporedna analiza između fakulteta i visokih škola, jasno se uočava zastupljenost izučavanja ove predmetne oblasti dominacijom u TT naučnoj oblasti.

Uvidom u kartone (baze podataka) predmeta može se zaključiti da pojedine Visoke poslovne škole i to: Visoka poslovna škola Valjevo ne izdvaja ni jedan predmet iz ove oblasti, iako bi trebale, jer su poslovnog profila. Izdvajaju se predmeti poput: Preduzetništva, Menadžment ljudskih resursa, Menadžment kvaliteta turističkih usluga itd.

Sa druge strane, pojedine Visoke poslovne škole (Visoka poslovna Novi Sad, Visoka poslovna škola Blace i Visoka ekonomska škola Peć u Leposaviću) izdvajaju malu zastupljenost predmeta iz oblasti upravljanja primenjenom proizvodnjom/pružanjem usluga. Beogradska poslovna škola beleži zastupljenost predmetne tematike ali samo u pojedinim oblastima kao što je turizam i ugostiteljstvo, i menadžment u saobraćaju. Međutim, može se zaključiti da veoma mali broj visokih škola strukovnih studija ima generalizovane

predmete koji se odnose na upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga (značajno dominiraju pojedine oblasti kao što su turizam i ugostiteljstvo i poljoprivreda). Savremenost studijskih programa je svakako segment koji se mora prilagoditi tržištu, posebno strukovne visoke škole čiji kadrovi moraju biti „brzo“ uključeni u privredu. S obzirom da postoji inicijativa fuzije visokih poslovnih škola u akademije, postoje indicije da će se posebna pažnja posvetiti modernizaciji studijskih programa u funkciji potreba tržišta.

5. ZAKLJUČAK

Tematska oblast upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga predstavlja značajan preduslov za poboljšavanje kvaliteta kao preduslova konkurentnosti preduzeća. Kada su u pitanju visokoškolske ustanove, veliku pažnju treba posvetiti osavremenjavanju studijskih planova i programa za edukaciju studenata i poboljšavanje univerzitetskog i visokoškolskog znanja i veština za savremeno upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga. Savremenost studijskih programa je jedan i od standarda za akreditaciju, pa je za očekivati da će se velika pažnja posvetiti reorganizaciji studijskih programa koji nisu u potpunosti usaglašeni sa aktuelnim svetskim standardima i potrebama tržišne privrede.

Istraživanje prikazano u ovom radu je pokazalo da je oblast upravljanja proizvodnjom/pružanjem usluga na fakultetima i visokim strukovnim školama uglavnom zastupljeno u TT naučnim oblastima, dok je dosta manje zastupljeno na visokoškolskim ustanovama DH naučne oblasti. Jedan od vodećih fakulteta koji dominira u ovoj oblasti je Fakultet organizacionih nauka koji posvećuje veliku pažnju obrazovanju za sveobuhvatno upravljanje proizvodnjom/pružanjem usluga.

Oblast visokog školstva na kojima se izdvajaju visoke tehničke škole zauzimaju značajno mesto za obrazovanje upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga. Visoke poslovne škole bi značajnije mogle poboljšati strukovnu ulogu kontinuiranog praktičnog povezivanja sa privredom (po ugledu na visoko školstvo u zemljama Evropske unije).

Na osnovu istraživanja može se zaključiti da analizirane visoke škole strukovnih studija izdvajaju veoma mali broj škola na kojima se izučava upravljanje proizvodnjom, sa druge strane posmatrane visoke škole ne izdvajaju ni jedan predmet iz oblasti upravljanja primenjenom proizvodnjom iako bi trebale jer su strukovnog profila. Za očekivati je da će buduće profilisanje strukovnih studija biti u potpunoj korelaciji za zahtevima privrede. Konstantno osavremenjavanje studijskih programa mora pratiti sva kretanja savremenog razvoja privrede i tržišta, naročito proizvodnje.

Zadatak visokoškolskih ustanova je da školuju stručnjake za buduće izvršavanje konkretnih zadataka. Pored teoretskog znanja i veština, visokoškolske ustanove moraju obezbediti studentima i praktična znanja (posebno visoke strukovne škole) u funkciji privrede.

Posmatrano u celini, podaci prikazani i analizirani u radu ukazuju da zastupljenost izučavanja oblasti upravljanja proizvodnjom na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji nije na zadovoljavajućem nivou, što je ujedno i potvrda postavljene hipoteze na početku rada. Razlozi se mogu naći u opštem stanju proizvodnje u Republici Srbiji u poslednjih 20 godina, gde proizvodnje gotovo da nema ili je zanemarljivo mala u odnosu na potrebe društva.

Uglavnom su se razvijale tercijalne delatnosti u kojima prednjači trgovina, ali razvoj trgovine uslovljen je razvojem proizvodnje, odnosno standardom građana. Bez proizvodnje nema ozbiljnijeg razvoja privrede u celini, ali prave proizvodnje koja za sobom „vuče“ geometrijski progres razvoja prateće proizvodnje.

U budućem periodu realno je očekivati da će nastavni planovi i programi visokoškolskih ustanova podsticati veću zastupljenost izučavanja, pre svega proizvodnje, kao pretpostavku potrebe pripreme kadrova za proizvodnju, koja se očekuje i koja je neophodna za razvoj privrede u Republici Srbiji. Pravac budućih istraživanja odnosi se na detaljniji uvid u kartone predmeta iz oblasti upravljanja proizvodnjom i pružanjem usluga, kako bi se došlo do zaključka koja znanja i kompetencije studenti prevashodno stiču na ovim predmetima u funkciji razvoja privrede i u kom pravcu i na koji način treba usmeravati deo sistema visokoškolskog obrazovanja.

LITERATURA

- [1] Rakićević Z. Omerbegović-Bijelović, J. Poboljšavanje univerzitetskog obrazovanja za planiranje proizvodnje i pružanja usluga kao doprinos revitalizaciji privrede Srbije, *zbornik radova X Skup privrednika i naučnika SPIN* str. 18-25 Beograd, 2015.
- [2] Lečić-Cvetković D, Atanasov N, *Upravljanje proizvodnjom i pružanjem usluga*, FON, Beograd, 2015.
- [3] Stevenson J, W, Operations Management, [Internet]. [citirano: 26.07.2018] Dostupno na: www.csus.edu/~indiv/.../chapter%2016%20classroom%20ppt.p.
- [4] Chigbo, N. D, Management as a Factor of Production and as an Economic Resource, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4. No. 6, 2014.
- [5] Bellgran M, Safsten K, *Production Development; Design and Operation of Production Systems*, Springer Science & Business Media, 2009.
- [6] Jackson, R..Higher Education, Industry and the Economy, *The Vocational Aspect of Educational*. Volume XLII, No 112, pp. 39-42, 1990.
- [7] Omerbegović-Bijelović J, *Metaupravljanje i kvaliteta upravljanja*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 1998.
- [8] Agasisti T, Management of Higher Education Institutions and the Evaluation of their Efficiency and Performance, *Journal Tertiary Education and Management*, Vol. 23, No. 3, pp. 187-190, 2017.
- [9] Ekonomski fakultet 2019. [Internet]. 2019 [Citirano: 30.01.2019]. Dostupno na: <http://www.ekof.bg.ac.rs/~predmeti/>
- [10]Mašinski fakultet [Internet]. Citirano: 30.01.2019]. Dostupno na: <https://www.mas.bg.ac.rs/studije/predmeti/start>, 2019.
- [11]Poljoprivredni fakultet [Internet]. [Citirano: 30.01.2019]. Dostupno na: <http://www.agrif.bg.ac.rs/Studenti/25>, 2019.
- [12]Tehnički fakultet u Boru [Internet]. [Citirano: 30.01.2019]. Dostupno na: <https://menadzment.ftbor.bg.ac.rs/nastava/lista-predmeta/>, 2019.
- [13]Fakultet organizacionih nauka [Internet]. [Citirano: 30.01.2019.] Dostupno na: <http://om.fon.bg.ac.rs/prva-godina/>, 2019.
- [14]Fakultet organizacionih nauka [Internet]. [Citirano:30.01.2019]. Dostupno na: <http://om.fon.bg.ac.rs/cetvrta-godina/>, 2019.
- [15]Šumarski fakultet [Internet]. [Citirano:30.01.2019]. Dostupno na: <http://www.sfb.bg.ac.rs/studijski-programi/osnovne-akademske-studije/studijski->

- programi/tehnologije-menadzment-i-projektovanje-proizvoda-od-drвета/, 2019.
- [16]Saobraćajni fakultet 2019. [Internet]. 2019 [Citirano: 30.01.2019.] Dostupno na: <http://www.sf.bg.ac.rs/-index.php/sr-rs/npos1718svic-2/1917-npos1718zec>
- [17]Saobraćajni fakultet 2019. [Internet]. 2019 [Citirano: 31.01.2019]. Dostupno na: <http://www.sf.bg.ac.rs/-index.php/sr-rs/npos1718svic-2/1918-2016-09-10-22-59-59>
- [18]Saobraćajni fakultet [Internet]. [Citirano: 31.01.2019]. Dostupno na: <http://www.sf.bg.ac.rs/-index.php/sr-rs/npos1718svic-2/1921-2016-09-10-22-59-62>, 2019.
- [19]Saobraćajni fakultet [Internet]. [Citirano: 31.01.2019]. Dostupno na: <http://www.sf.bg.ac.rs/-index.php/sr-rs/npos1718svic-2/1925-2016-09-10-22-59-66/>, 2019.
- [20]Ekonomski fakultet u Subotici [Internet]. [Citirano: 04.02.2019]. Dostupno na: <http://www.ef.uns.ac.rs/-ofakultetu/studijski-planovi/knjiga-predmeta-2014/-knjiga-predmeta-01-ae.php>, 2019.
- [21]Poljoprivredni fakultet [Internet]. [Citirano: 04.02.2019]. Dostupno na: <http://polj.uns.ac.rs/sr/node/114>, 2019.
- [22]Poljoprivredni fakultet [Internet]. [Citirano: 04.02.2019]. Dostupno na: <http://polj.uns.ac.rs/sr/node/118>, 2019.
- [23]Tehnološki fakultet Novi Sad [Internet]. [Citirano: 04.02.2019]. Dostupno na: <http://www.tf.uns.ac.rs/studije/osnovne2013/planovi/prehrambeno%20inzenjerstvo/ugljenohidratna/raspored%20predmeta%20po%20semestrima%20i%20godina%20ma%20studija%20za%20studijsko%20podrucje.pdf>, 2019.
- [24]Tehnološki fakultet Novi Sad [Internet]. [Citirano: 04.02.2019]. Dostupno na: <http://www.tf.uns.ac.rs/-studije/osnovne2013/planovi/farmaceutsko%20inzenjerstvo/izborni%20predmeti%20na%20studijskom%20programu.pdf>, 2019.
- [25]Fakultet tehničkih nauka [Internet]. [Citirano: 04.02.2019]. Dostupno na: <http://www.ftn.uns.ac.rs/n320526277/graficko-inzenjerstvo-i-dizajn>, 2019.
- [26]Ekonomski fakultet [Internet]. [Citirano: 05.02.2019]. Dostupno na: <http://www.eknfak.ni.ac.rs/src/Knjiga-nastavnika-i-predmeta-osnovne.php>, 2019.
- [27]Mašinski fakultet [Internet]. [Citirano: 05.02.2019]. Dostupno na: <https://www.masfak.ni.ac.rs/index.php/sr/2015-03-03-09-42-14/2015-03-03-09-58-58/shins-inz-nj-rs-v>, 2019.
- [28]Tehnološki fakultet [Internet]. [Citirano: 05.02.2019]. Dostupno na: http://tf.ni.ac.rs/images/site/upis/inf_-2013-1.pdf, 2019.
- [29]Fakultet za hotelijerstvo i turizam, Vrnjačka Banja [Internet]. [Citirano: 05.02.2019]. Dostupno na: <http://www.hit-vb.kg.ac.rs/index.php/upis/osnovne-studije/studijski-programi>, 2019.
- [30]Fakultet inženjerskih nauka [Internet]. [Citirano: 05.02.2019]. Dostupno na: http://www.mfkg.rs/images/stories/PDF/Vodic_za_studente_akademskih_studija_2019.pdf, 2019.
- [31]Fakultet teničkih nauka u Čačku [Internet]. [Citirano: 06.02.2019]. Dostupno na: http://www.ftn.kg.ac.rs/studije/program/OAS_M, 2019.
- [32]Fakultet za mašinstvo i građevinarstvo u Kraljevu [Internet]. [Citirano: 06.02.2019]. Dostupno na: <http://www.mfkv.kg.ac.rs/index.php/studije/oas-masinsko-inzenjerstvo>, 2019.
- [33]Beogradska poslovna škola – Visoka škola strukovnih studija [Internet]. [Citirano: 07.02.2019]. Dostupno na: http://www.bbs.edu.rs/Stud_pro_Visoka_skola.aspx, 2019
- [34]Visoka poslovna strukovna škola Blace 2019. [Internet]. 2019 [Citirano: 07.02.2019]. Dostupno na: http://www.vpskp.edu.rs/?page_id=2091
- [35]Visoka ekonomska škola strukovnih studija Peć u Leposaviću [Internet]. [Citirano: 07.02.2019]. Dostupno na: <http://www.ves-pec.edu.rs/osnovne.php>, 2019.
- [36]Visoka turistička škola strukovnih studija Beograd [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: http://www.visokaturisticke.edu.rs/v41_inner.php?str=plan, 2019.
- [37]Visoka hotelijerska škola strukovnih studija – Beograd [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <https://www.vhs.edu.rs/dokumenti/opste-studijski-programi/HOT2017.pdf>, 2019.
- [38]Visoka poslovna škola strukovnih studija Novi Sad [Internet]. [Citirano: 07.02.2019]. Dostupno na: <https://www.vps.ns.ac.rs/studije/osnovne-strukovne-studije/turizam-i-hotelijerstvo/>, 2019.
- [39]Visoka železnička škola strukovnih studija [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <http://www.vzs.edu.rs/vzs/materijal/nastavniPlanoviProgrami/nastavniPlanProgramKPZoss2017.pdf2019.>,
- [40]Visoka poljoprivredna škola strukovnih studija Šabac [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <http://www.vpsa.edu.rs/wp-content/uploads/2018/05/hot-raspored.pdf>, 2019.

- [41] Visoka poljoprivredna škola strukovnih studija Šabac [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <http://www.vpssa.edu.rs/wp-content/uploads/2018/04/%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>, 2019.
- [42] Visoka poljoprivredno-prehrambena škola – Prokuplje [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: http://www.vpps.edu.rs/kurikulum_vv.pdf, 2019.
- [43] [Visoka poljoprivredno-prehrambena škola – Prokuplje [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: http://www.vpps.edu.rs/kurikulum_pt.pdf, 2019.
- [44] Visoka poljoprivredno-prehrambena škola – Prokuplje [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: http://www.vpps.edu.rs/kurikulum_pt.pdf, 2019.
- [45] Visoka škola strukovnih studija Užice, [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: http://www.vpts.edu.rs/smerovi/menadzment/program_3.html, 2019.
- [46] Visoka tekstilna strukovna škola za dizajn, tehnologiju i menadžment [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <http://vtts.edu.rs/dizajn-tekstila-i-odece-oss-dto/>, 2019.
- [47] Visoka tehnička mašinska škola Trstenik [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <http://www.vtmsts.edu.rs/pdf/dokumenta/Drumski%20saobracaj.pdf>, 2019.
- [48] Visoka tehnička škola strukovnih studija Kragujevac [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <https://old.vts.edu.rs/images/dokumenta/masinstvo/rasporod-predmeta-pi2017.pdf>, 2019.
- [49] Visoka tehnička škola strukovnih studija Niš [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <http://vtsnis.edu.rs/industrijsko-inzenjerstvo/industrijsko-inzenjerstvo-akreditovan-2017-godine/?smer=INI>, 2019
- [50] Visoka tehnička škola strukovnih studija Niš [Internet]. [Citirano:08.02.2019]. Dostupno na: <http://vtsnis.edu.rs/drumski-saobracaj/drumski-saobracaj-akreditovan-2013-godine/?smer=DRS>, 2019
- [51] Visoka tehnička škola strukovnih studija Beograd [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <https://www.visokatehnicka.edu.rs/tehnicka-novi-beograd/studije/osnovne/industrijsko-inzenjerstvo/>, 2019.
- [52] Visoka tehnička škola strukovnih studija Subotica [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <https://www.vts.su.ac.rs/studije/studijски-program-21/modul>, 2019.
- [53] Visoka tehnička škola strukovnih studija Subotica [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <https://www.vts.su.ac.rs/studije/studijски-program/16/modul/10>, 2019.
- [54] Visoka škola elektrotenike i računarstva strukovnih studija Beograd [Internet]. [Citirano: 08.02.2019]. Dostupno na: <https://www.viser.edu.rs/smer/epo>, 2019.

SUMMARY

REPRESENTATION OF THE STUDY OF PRODUCTION AND SERVICE MANAGEMENT AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

This paper shows the importance and representation of studying the production and service management in the field of higher education at faculties and higher education institutions in the Republic of Serbia, based on the results of research on the representation of the study of this subject area. The research was carried out on the database of subjects (subjects card) as well as into the "books" of these subjects of higher education institutions in the Republic of Serbia. The survey sample includes 22 faculties and 23 higher education institutions which founder is the Republic of Serbia. Improving company competitiveness stems from the application of modern production and service management. By educating students, Higher education institutions can make a significant contribution to modern production and service management.

Key words: *production and service management, higher education, higher education institutions, research, Republic of Serbia*